

Inhoudsopgave

Voorwoord	8
Inleiding	10
1 Visible Learning inside (de basis die de school tot een succes maakt)	15
1.1 Resultaten van onderwijs	18
1.2 Overzicht van de hoofdstukken	19
Deel I De bron van ideeën en de rol van leraren	23
2 De bron van ideeën	25
2.1 Wetenschappelijke basis	26
2.2 Barometer en kantelpunt	30
2.3 Het verhaal	33
2.4 Conclusies	37
2.5 Oefening	40
3 Leraren: de hoofdrolspelers in het onderwijsproces	41
3.1 De zaak van de bevlogen en gepassioneerde leraar	43
3.1.1 Expert-leraren kunnen de belangrijkste manieren aangeven om het vak dat ze geven uit te leggen	44
3.1.2 Expert-leraren zijn meester in het scheppen van een optimaal leerklimaat in hun klas	45
3.1.3 Expert-leraren monitoren het leren en geven feedback	45
3.1.4 Expert-leraren geloven dat al hun leerlingen de succescriteria kunnen behalen	46
3.1.5 Expert-leraren hebben invloed op kennis en begrip bij de leerresultaten	48
3.2 Hoe verschillen expert-leraren van ervaren leraren op deze vijf dimensies?	48
3.3 De bevlogen leraar	51
3.4 Conclusies	53
3.5 Oefeningen	55
Deel II De lessen	57
4 Voorbereiding van de lessen	59
4.1 Eerdere prestaties	60
4.2 Eigenschappen die leerlingen meebrengen naar de les	63
4.2.1 Self-efficacy: geloof in eigen kunnen	64
4.2.2 Zelfbeperking	65
4.2.3 Zelfmotivatie	65

4.2.4	Eigen doelstellingen	66
4.2.5	Afhankelijkheid	67
4.2.6	Zelfkleinering en verkeerd zelfbeeld	67
4.2.7	Zelfperfectionisme	68
4.2.8	Hopeloosheid	69
4.2.9	Sociale vergelijking	69
4.3	Doelgericht leren	71
4.3.1	Leerdoelen	71
4.3.2	Succescriteria	75
4.4	Vijf onderdelen van leerdoelen en succescriteria	76
4.4.1	Uitdaging	76
4.4.2	Betrokkenheid	78
4.4.3	Vertrouwen	78
4.4.4	Verwachtingen van de leerling	78
4.4.5	Conceptueel begrip	79
4.5	Het onderwijsprogramma: wat onderwezen moet worden, keuze van doelen en vorderingen	82
4.5.1	Keuze van middelen	83
4.5.2	Vooruitgang	84
4.6	Leraren praten met elkaar over onderwijs	87
4.6.1	Leraren coachen om met elkaar te praten over de impact van hun onderwijs	91
4.6.2	Een bekende methode om leraren met elkaar te laten praten over onderwijs	92
4.7	Conclusies	95
4.8	Oefeningen	96
5	Het starten van de les	97
5.1	Het klasklimaat	97
5.2	Leraren praten, praten en praten	100
5.2.1	Vragen	103
5.2.2	Leraren moeten praten, luisteren en handelen zoals leerlingen	105
5.3	Verhoudingen tussen oppervlakkig, diep en conceptueel begrip	106
5.4	Rol van klasgenoten en sociale steun	107
5.5	Ken leerlingen en label ze niet	109
5.6	Het kiezen van de manier van lesgeven	114
5.7	Leraren als evaluatoren en activatoren	117
5.8	Conclusies	118
5.9	Oefeningen	120

6	Het verloop van de les: leren	123
6.1	Fasen van leren	124
6.1.1	Bekwaamheden in denken (bekwaamheid)	125
6.1.2	Fasen van denken: oppervlakkig tot diep (capaciteit)	126
6.1.3	Fasen van motivatie (katalysator)	127
6.1.4	Fasen van hoe we leren (competentie)	127
6.2	Gedifferentieerde instructie	129
6.3	Opmerkingen over de fasen van leren	131
6.4	Adaptieve experts	132
6.5	Leerstrategieën	133
6.6	Backward design: begin met het einde in gedachten	139
6.7	Leren vereist twee belangrijke vaardigheden	140
6.7.1	Doelbewust oefenen	140
6.7.2	Concentratie of volharding	143
6.8	Hoe het leren te zien door de ogen van de leerlingen	144
6.9	Conclusies	146
6.10	Oefeningen	147
7	Het verloop van de les: de plaats van feedback	149
7.1	De drie feedbackvragen	150
7.1.1	Waar ga ik heen?	151
7.1.2	Hoe sta ik ervoor?	152
7.1.3	Wat is de volgende stap?	152
7.2	De vier niveaus van feedback	153
7.2.1	Taak- en productniveau	153
7.2.2	Procesniveau	153
7.2.3	Zelfregulatie of voorwaardelijk niveau	154
7.2.4	Zelfniveau	155
7.2.5	Algemene opmerkingen over de vier niveaus	156
7.3	De frequentie van feedback	157
7.4	Soorten feedback	159
7.4.1	Weerlegging kan krachtiger zijn dan bevestiging	159
7.4.2	Fouten moeten worden toegejuicht	159
7.4.3	Feedback vanuit de beoordeling aan leraren	161
7.4.4	Snelle, formatieve beoordeling	162
7.4.5	Aanwijzingen gebruiken als opstap naar feedback	164
7.5	Eigenschappen van leerlingen en feedback	166
7.5.1	De cultuur van de leerling	166
7.5.2	Leerlingen bevragen over feedback	166
7.5.3	De kracht van klasgenoten	167
7.6	Conclusies	171
7.7	Oefeningen	174

8	Het einde van de les	177
8.1	Lesbeleving vanuit het perspectief van de leerling	178
8.1.1	Warmte: de basis	179
8.1.2	Vertrouwen: optimisme en hoge verwachtingen	180
8.1.3	Empathie: leer de leerling kennen	180
8.1.4	Positieve relaties: alle betrokkenen samen	180
8.2	Lesbeleving vanuit het perspectief van de leraar	181
8.3	Lesbeleving vanuit het perspectief van het onderwijsprogramma	183
8.4	Lesbeleving vanuit een formatief en summatief perspectief	184
8.5	Conclusies	186
8.6	Oefeningen	187

Deel III Denkkaders 189

9	Denkkaders van leraren, schoolleiders en systemen	191
9.1	Een model voor systemen	192
9.2	Een model voor schoolleiders	197
9.3	Een model voor verandering	201
9.3.1	Ontwikkel een basis voor de levering	201
9.3.2	Begrijp de uitdaging van de levering	202
9.3.3	Plan van levering	202
9.3.4	Lanceer de levering	203
9.3.5	Ontwikkel, stel vast en waardeer succes	203
9.4	Acht denkkaders	204
9.4.1	Denkkader 1: Wij zijn ervan overtuigd dat onze fundamentele taak is het effect van onze manier van lesgeven te evalueren aan de hand van het leren en de vorderingen van leerlingen	205
9.4.2	Denkkader 2: Wij vinden dat de successen en tegenvallers bij het leren van de leerlingen voortkomen uit wat wij als leraren of leiders deden of niet deden ... Wij zijn change agents	206
9.4.3	Denkkader 3: Wij willen het meer hebben over het leren dan over het onderwijzen	207
9.4.4	Denkkader 4: Wij zien toetsuitslagen en andere metingen als feedback over de impact die wij hebben	208
9.4.5	Denkkader 5: Wij zijn vooral in dialoog, niet zozeer in monoloog	208
9.4.6	Denkkader 6: Wij houden van uitdaging en geven het niet op 'ons best te doen'	210
9.4.7	Denkkader 7: Wij zijn ervan overtuigd dat het onze rol is om positieve relaties te ontwikkelen binnen de groep en binnen het lerarenteam	210
9.4.8	Denkkader 8: Wij willen dat iedereen ingewijd is in het onderwijsjargon	210

9.5	Waar starten we dit veranderingsproces?	212
9.6	Conclusies	213
9.7	Oefeningen	216
	Literatuur	219
	Appendix A Checklist voor 'visible learning inside'	229
	Appendix B De ruim 900 meta-analyses	235
	Appendix C Lijst van effecten op prestaties	303
	Appendix D Volgorde en effectgroottes van de invloeden van de programma's in de oefeningen aan het eind van elk hoofdstuk	307
	Appendix E Berekenen van effectgroottes	309
	Appendix F De Irving Student Evaluation of Accomplished Teaching Scale	315

Voorwoord

Het baanbrekende boek *Visible Learning* van John Hattie bevat de resultaten van meer dan 15 jaar onderzoek waarbij miljoenen leerlingen zijn betrokken en het bevat de grootste collectie evidence-based onderzoek over wat feitelijk werkt op school om het onderwijs te verbeteren.

Zoals Robert Marzano zich richt op optimaal lesgeven van de leraar, richt John Hattie zich op wat werkt voor het leren van de leerling. Dat ze daarbij tot overlappende conclusies en aanbevelingen komen, ligt voor de hand. Hattie richt zich op de microsituatie, op de leraar die actief bezig is met zijn leerlingen: wat doen ze, met welk resultaat en wat kunnen leraar en leerlingen doen om zich nog beter te ontwikkelen? Leren zichtbaar maken voor de leraar én voor de leerling, daar gaat het om.

Leren zichtbaar maken (Visible Learning for Teachers) is de volgende stap en maakt die vernieuwende ideeën openbaar. Het is geschreven voor aankomende en al ervaren leraren en legt uit hoe de principes van *Visible Learning* in elk klaslokaal, waar ook ter wereld, kunnen worden toegepast. De auteur geeft bondige en goed te begrijpen samenvattingen van de meest succesvolle methodes en biedt een stap-voor-stapbegeleiding voor een geslaagde invoering van *Visible Learning* op school.

Hattie's boek gaat over het gericht bezig zijn met onderwijzen: interactieve instructie met focus op 'wat doet de leerling?' waarbij feedback en monitoring een grote rol spelen. Deze aanpak geeft de leraar direct informatie over het succes of het falen van wat hij/zij zelf deed: ook de leraar leert! Nodig is een sfeer van vertrouwen die ervoor zorgt dat feedback niet als frustrerend (maar als lerend) wordt ervaren. Monitoren, feedback geven, vertrouwen creëren ... het is iets wat elke leraar kan leren!

Excellente leraren, zegt Hattie, hebben oprecht respect voor hun leerlingen. Ze zien hen als mensen met eigen persoonlijkheid en ideeën. Ze hebben een passie voor onderwijzen en leren. Daarbij zijn ze in staat om spannende opdrachten te geven, waarbij denken van een hoger niveau nodig is. Ze tonen emotie over succes en tegenslag in hun werk. Ze zijn in staat om eigen lessen te (her)ontwerpen waarbij ze leerlingen actief betrekken en verbindingen leggen tussen nieuwe kennis en wat leerlingen al kennen of kunnen. Hun excellentie stelt hen in staat hun groep door en door te kennen en te reageren op wat er in de groep of met individuele leerlingen gebeurt.

In het laatste deel van het boek gaat Hattie in op wat misschien wel het belangrijkste is: de overtuigingen (denkkaders) van leraren en schoolleiders. Hun overtuigingen, hun instelling, maken (of breken) het realiseren van goed onderwijs.

Overtuiging 1.

Wij zijn ervan overtuigd dat onze fundamentele taak is het effect van onze manier van lesgeven te evalueren aan de hand van het leren en de vorderingen van de leerlingen.

Overtuiging 2.

Wij vinden dat de successen en tegenvallers bij het leren van de leerlingen voortkomen uit wat wij als leraren of leiders deden of niet deden ... Wij zijn de veranderaars!

Overtuiging 3.

Wij willen het meer hebben over het leren dan over het onderwijzen.

Overtuiging 4.

Wij zien toetsuitslagen en andere metingen als feedback over de impact die wij hebben.

Overtuiging 5.

Wij zijn vooral in dialoog, niet zozeer in monoloog.

Overtuiging 6.

Wij houden van uitdaging en geven het niet op 'ons best te doen'.

Overtuiging 7.

Wij zijn ervan overtuigd dat het onze rol is om positieve relaties te ontwikkelen binnen de groep en binnen het lerarenteam.

Overtuiging 8.

Wij willen dat iedereen ingewijd is in het onderwijsjargon.

Dit boek:

- verbindt het grootste onderzoeksproject naar onderwijsmethodes ooit met toepassing in de praktijk;
- heeft oog voor de toekomst van leraar en leerling en bevat een stap-voor-stapgids voor lesvoorbereiding, het begrijpen van het onderwijs en de feedback tijdens de les en erna;
- biedt checklists, oefeningen, casestudy's en succesvolle praktijkvoorbeelden;
- bevat checklists voor de hele school en adviezen voor de schoolleiding over Visible Learning;
- behandelt op begrijpelijke wijze talloze onderwerpen, zoals leerlingmotivatie, vakkenaanbod, metacognitieve strategieën, gedrag, lesmethodes en klassenmanagement.

Visible Learning for Teachers is verplichte kost voor elke schoolleider, leraar of leraar in opleiding die een evidence-based antwoord wil op de vraag hoe we de prestaties op school kunnen verbeteren.

Dook Kopmels

Manager Bazalt Educatieve Uitgaven